

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

КЊ. LXXVIII, СВ. 2

ISSN 0350-185X
UDC 808

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS
AND
SASA SERBIAN LANGUAGE INSTITUTE

SOUTH SLAVIC PHILOLOGIST

Vol. LXXVIII, No. 2

Editorial Board

*Dr Rajna Dragičević, Dr Victor Friedman, Dr Najda Ivanova,
Dr Vladan Jovanović, Dr Aleksandar Loma, Dr Alina Maslova,
Dr Sofija Miloradović, Dr Miroslav Nikolić, Dr Slobodan Pavlović,
Dr Slobodan Remetić, Dr Jelica Stojanović,
Dr Sreto Tanasić, Dr Zuzanna Topolińska, Dr Anatoly Turilov,
Dr Jasna Vlajić-Popović*

Editor-in-Chief

Rajna Dragičević

BELGRADE
2022

ISSN 0350–185X
UDK 808

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
И
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ
књ. LXXVIII, св. 2

Уређивачки одбор

*др Јасна Влајић-Појовић, др Рајна Драгићевић, др Најда Иванова,
др Владан Јовановић, др Александар Лома, др Алина Маслова,
др Софија Милорадовић, др Мирослав Николић, др Слободан Павловић,
др Слободан Реметић, др Јелица Симојановић,
др Срејто Танасић, др Зузана Тојолињска, др Анајолиј Турилов,
др Виктор Фридман*

Главни уредник
Рајна Драгићевић

БЕОГРАД
2022

Први број *Јужнословенског филолога* изашао је 1913. године, у Београду. Часопис су покренули Љубомир Стојановић и Александар Белић, чланови Српске краљевске академије. Први уредник *Јужнословенског филолога* био је Александар Белић. Од броја XVIII часопис издају Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ.

Секретар Уређивачког одбора

др Владан Јовановић

Рецензенти

др Милан Ајџановић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Миливој Алановић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Исидора Бјелаковић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Wayles Browne (Cornell University, USA), др Вера Васић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Јасна Влајић-Поповић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Дојчил Војводић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Ана Вујовић (Учитељски факултет, Београд), др Sanja Vulić (Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu), др Наташа Вуловић-Емонс (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Јасмина Грковић-Мејџор (САНУ, Београд), др Дара Дамљановић (Филозофски факултет, Београд), др Милорад Дешић (Филолошки факултет, Београд), др Наташа Драгин (Филозофски факултет, Нови Сад), др Рајна Драгићевић (Филолошки факултет, Београд), др Сања Ђуровић (Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац), др Душанка Звекић-Душановић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Andrea Zorka Kinda-Berlaković (Institut für Slawistik, Wien), др Ксенија Кончаревић (Филолошки факултет, Београд), др Часлав Копривица (Факултет политичких наука, Београд), др Веселинка Лаброска (Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопље), др Ивана Лазић-Коњик (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Александар Лома (САНУ, Београд), др Весна Ломпар (Филолошки факултет, Београд), др Александар Лукашанец (НАН, Минск), др Биљана Марић (Филолошки факултет, Београд), др Марјан Марковић (МАНУ, Скопље), др Александар Милановић (Филолошки факултет, Београд), др Софија Милорадовић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Биљана Мишић-Илић (Филозофски факултет, Ниш), др Радивоје Младеновић (Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац), др Ђорђе Оташевић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Ваца Павковић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Слободан Павловић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Наталија Панић Церовски (Филолошки факултет, Београд), др Људмила Поповић (Филолошки факултет, Београд), др Слободан Реметић (АНУРС, Бања Лука), др Стана Ристић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Владислава Ружић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Биљана Сикимић (Балканолошки институт САНУ, Београд), др Далибор Соколовић (Филолошки факултет, Београд), др Jan Sokółowski (Uniwersytet Wrocławski), др Вања Станишић (Филолошки факултет, Београд), др Рада Стијовић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Јелица Стојановић (Филозофски факултет, Никшић), др Срето Танасић (АНУРС, Бања Лука), др Станислава Тофоска (Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопље), др Анатолиј Аркадьевич Турилов (Институт славяноведения, Москва), др Ирена Цветковић-Теофиловић (Филозофски факултет, Ниш), др Јован Чудомировић (Филолошки факултет, Београд), др Гордана Штрбац (Филозофски факултет, Нови Сад)

Израду и штампање финансирао је

Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.
Прихваћено на седници Одељења језика и књижевности САНУ 22. 11. 2022.

Издају

Српска академија наука и уметности, Кнез Михаилова 35, Београд
Институт за српски језик САНУ, Кнез Михаилова 36, Београд

Коректура

мр Дивна Продановић, др Милена Јакић Шимшић, др Јелена Јанковић, др Јована Јовановић,
др Наташа Миланов, др Ана Миленковић, др Вања Миљковић, др Слободан Новокмет,
др Сандра Савић, др Милица Стојановић, др Бојана Тодић-Санковић, др Драгана Цвијовић

Коректура шексцова на руском
Стефан Милошевић

Коректура шексцова на енглеском
др Татјана Ружин Ивановић

Припрема за штампу
Давор Палчић (palcic@eunet.rs)

Штампа
Планета принт
Виноградски венац 9, Београд

Решењем Министарства за науку, технологију и развој Републике Србије, број 413-00-724/2002-01 од 17. 7. 2002. године, ова публикација је ослобођена пореза на промет.

САДРЖАЈ

Миро Вуксановић: Научник Предраг Пипер	17
Људмила Поповић и Ксенија Кончаревић: Биографија академика Предрага Пипера	21
Ана Голубовић: Библиографија академика Предрага Пипера	25

Студије и расправе

Митра М. Релјић: Етика научника и професора Предрага Пипера	69
Митра М. Релич: Этика ученого и профессора Предрага Пипера	82
Mitra M. Reljić: The Ethics of the Scholar and Professor Predrag Piper	83
Ксенија Ј. Кончаревић: Историјат српске лингвистичке русистике у опусу академика Предрага Пипера	85
Ксения Е. Кончаревич: История сербской лингвистической русистики в трудах академика Предрага Пипера	99
Ksenija J. Končarević: History of Serbian Linguistic Russian Studies in the Opus of Academician Predrag Piper	100
Здравко М. Бабић: О типолошким истраживањима српског и других словенских језика академика Предрага Пипера	101
Здравко М. Бабић: О типологических исследованиях сербского и других славянских языков академика Предрага Пипера	113
Zdravko M. Babić: On Typological Investigations of Serbian and Other Slavic Languages by Academician Predrag Piper	113
Александар М. Милановић: Предраг Пипер као тумач славеносрпске епохе	115
Александар М. Миланович: Предраг Пипер как толкователь славяносербской эпохи	129
Aleksandar M. Milanović: Predrag Piper as an Interpreter of the Slavonic Serbian Age	130
Рајна М. Драгићевић, Милош В. Утвић: Лексиколошки допринос граматици границе Предрага Пипера	131
Райна М. Драгичевич, Милош В. Утвич: Лексикологический вклад в грамматику границы Предраг Пипера	145
Rajna M. Dragičević, Miloš V. Utvić: Lexicological Contribution to the Grammar of the Border of Predrag Piper	146

Јасмина М. Грковић-Мејџор: О пореклу оптативне употребе глаголског придева на <i>-л</i>	147
Јасмина М. Гркович-Мейџор: О происхождении оптативного употребления причастия на <i>-л</i>	157
Jasmina M. Grković-Major: On the Origin of the Optative Use of the Verbal Adjective in <i>-l</i>	158
Марјан Д. Марковиќ, Зузана В. Тополињска: Формална и семантичка деривација на прасловенскиот корен <i>*met-(*mot-/*mōt-)</i> во македонскиот и полскиот јазик	159
Марјан Д. Марковић и Зузана В. Тополињска: Формална и семантичка деривација у прасловенском корену <i>*met-(*mot-/*mōt-)</i> у македонском и полском језику	172
Marjan D. Markovikj, Zuzana V. Topolinjska: Formal and Semantic Derivation of the Proto-Slavic Verbal Root <i>*met-(*mot-/*mōt-)</i> in the Macedonian and Polish Languages	173
Виктор Д. Савић: О проблему формирања ћириличкога писма. Неколика прилога	175
Виктор Д. Савич: О проблеме формирования кириллицы. Несколько заметок	203
Viktor D. Savić: On the Issue of the Formation of the Cyrillic Alphabet: Some Observations	204
Александар Б. Лома: Из старосрпске металуршке терминологије: <i>близница</i>	207
Александар Б. Лома: Из древнесербской металлургической терминологии: <i>близница</i>	219
Aleksandar B. Loma: On Old Serbian Metallurgical Terms: <i>bliznica</i>	220
Слободан Ј. Павловић: Допунска псеудокоординација у старосрпском језику	221
Слободан Ј. Павлович: Дополнительное псевдосочинение в древнесербском языке	238
Slobodan J. Pavlović: Complement Pseudo-Coordination in Old Serbian	239
Марта Ж. Бјелетић: Црквенословенски творбени елементи у српским народним говорима (суфикс <i>-ије</i>)	241
Марта Ж. Белетич: Церковнославянские словообразовательные элементы в сербских народных говорах (суфикс <i>-ије</i>)	252
Marta Ž. Bjeletić: Church Slavonic Word-Formation Elements in Serbian Vernaculars (the Suffix <i>-ije</i>)	253
Снежана М. Петровић: Две ране турске позајмљенице у словенским језицима – <i>јарак</i> и <i>јаруга</i>	255
Снежана М. Петровић: Два ранних тюркских заимствований в славянских языках – <i>јарак</i> и <i>јаруга</i>	268
Snežana M. Petrović: Two Early Turkic Loanwords in the Slavic Languages – <i>jarak</i> and <i>jaruga</i>	268

Јелена М. Стошић: Дистрибуција просторних заменичких прилога у старој српској писмености	269
Елена М. Стошич: Распространение пространственных местоимений в сербской письменности	285
Jelena M. Stošić: Distribution of Spatial Demonstratives in Serbian Literacy	286
Исидора Г. Бјелаковић: Језик рачунског дневника храма светих апостола Петра и Павла у Араду (1728–1752) – фонолошке особине	287
Исидора Г. Бјелакович: Язык дневника учета храма святых апостолов Петра и Павла в Араде (1728–1752 гг.) – фонологические характеристики	300
Isidora G. Bjelaković: The Language of the Accounting Ledger Journal of the Church of the Holy Apostles Peter and Paul in Arad (1728–1752) – Phonological Features	301
Најда И. Иванова: Из историје српске филологије 19. века. <i>Славенска грамајшика сад њрви ред на српском језику изјасњена</i> (1827) Димитрија Тирола	303
Најда И. Иванова: Из истории сербской филологии XIX века. <i>Славенска грамајшика сад њрви ред на српском језику изјасњена</i> (1827) Димитрија Тирола	315
Najda I. Ivanova: On the History of the Nineteenth-Century Serbian Philology. <i>Славенска грамајшика сад њрви ред на српском језику изјасњена</i> (1827) by Dimitrije Tirol	315

Слободан Н. Реметић, Радојка Б. Цицмил-Реметић: О употреби предлога <i>за</i> у говору источнобосанских Ера	317
Слободан Н. Реметић и Радојка Б. Цицмил-Реметић: К вопросу об употреблении предлога <i>за</i> в говоре восточнобоснийских Эров	328
Slobodan N. Remetić, Radojka B. Cicmil-Remetić: On the Use of Preposition <i>za</i> in the Vernacular of Eras from Eastern Bosnia	329
Софија Р. Милорадовић: Граматикализација и полифункционалност предлога <i>за</i> у призренско-тимочким и косовско-ресавским говорима	331
Софија Р. Милорадович: Грамматализованость и полифункциональность предлога <i>за</i> в призренско-тимокском и косово-ресавском диалектах	352
Sofija R. Miloradović: Grammaticalization and Polyfunctionality of the Preposition <i>ZA</i> in Prizren-Timok and Kosovo-Resava Vernaculars	353
Веселинка Т. Лаброска, Станислав Р. Станковић: Негацијата во вратничкиот и во скопскоцрногорскиот говор – споредба со горноморавскиот говор	355
Веселинка Т. Лаброска, Станислав Р. Станковић: Негација у вратничком и скопскоцрногорском говору – у поређењу с горњоморавским говором	366
Veselinka T. Labroska, Stanislav R. Stanković: Negation in the Dialects of Vratnica and Skopska Crna Gora – a Comparison with the Dialect of Gornja Morava	367

Радивоје М. Младеновић: Реченице са временском клаузом у говору Призренског Подгора	369
Радивоје М. Младеновић: Предложения с временной клаузой в говоре Призренского Подгора	381
Radivoje M. Mladenović: Sentences which Contain Temporal Clauses in the Vernacular of the Prizren Podgor	382
Motoki Y. Nomachi: On a Particular Usage of the Locative and Accusative Cases in Burgenland Croatian	383
Мотоки Ј. Номачи: О употреби локатива и акузатива без предлога у језику градишћанских Хрвата	407
Мотоки Ј. Номачи: Об употреблении предложных и винительных падежей без предлогов в языке Хорватов в Градишке	408

Борис Ју. Норман: Именной субъект при глагольном сказуемом в 1-м лице множественного числа (<i>Одни бабы живем</i>)	409
Борис Ј. Норман: Именски субјекат при глаголском предикату у првом лицу множине (<i>Одни бабы живем</i>)	420
Boris Ju. Norman: Nominal Subject with a Verb Predicate in the 1 st Person Plural (Russian <i>Odni baby zhivem</i>)	421
Victor A. Friedman: <i>Neka</i> : How Macedonian Differs from Both Bulgarian and the Former Serbo-Croatian	423
Виктор А. Фридман: <i>Нека</i> : како се македонски језик разликује и од бугарског, и од некадашњег српскохрватског	427
Виктор А. Фридман: <i>Нека</i> : чем македонский язык отличается от болгарского и от бывшего сербохорватского	428
Твртко Т. Прћић: И скраћенице и речи: акроними у српском језику	429
Твртко Т. Прћич: И аббревиатуры, и слова: акронимы в сербском языке	465
Tvrtko T. Prčić: Abbreviations and Words at the Same Time: Acronyms in Serbian	466
Срето З. Танасић: Дијалoшкa цитација као вид туђег говора	467
Срето З. Танасич: Диалогическая цитатность как вид чужой речи	481
Sreto Z. Tanasić: Dialogic Citation as an Aspect of Other People's Speech	481
Мирослав Б. Николић: Лексема <i>пар</i> као квантификатор у српском језику	483
Мирослав Б. Николич: Лексема <i>ПАР</i> как квантификатор в сербском языке	495
Miroslav B. Nikolić: Lexeme <i>PAR</i> as a Quantifier in the Serbian Language	496

Душка Б. Кликовац: О речничкој обради заменичких речи (на примеру показних заменица <i>оволики, њолики</i> и <i>онолики</i>) . . .	497
Душка Б. Кликовац: Об отражении в словаре местоименных слов (на примере указательных местоимений <i>оволики, толики, онолики</i>)	515
Duška B. Klikovac: On the Lexicographic Treatment of Pronominal Words (Exemplified by Serbian Demonstrative Pronouns <i>ovoliki, toliki</i> and <i>onoliki</i>)	516
Станислава-Саша Тофоска: Префиксните зборообразувачки модели на глаголите на движење во македонскиот јазик	517
Станислава-Саша Тофоска: Префиксални творбени модели основних глагола кретања у македонском језику	529
Stanislava-Stasha Tofoska: Derivational Models with Prefixes in Macedonian Verbs of Motion	529
Људмила В. Поповић: Доминантне и рецесивне варијанте језика у светлу Европске повеље о регионалним или мањинским језицима	531
Људмила В. Поповић: Доминантны и рецесивны варианты языка в свете европейской хартии о региональных языках или языках меньшинств	554
Ljudmila V. Popović: Dominant and Recessive Variants of Language in the Light of the European Charter for Regional or Minority Languages	555
Владислава Ж. Ружић: О финалним реченицама у српском језику	557
Владислава Ж. Ружић: О придаточных предложениях цели в сербском языке	574
Vladislava Ž. Ružić: About Intentional Sentences in the Serbian Language	575
Ивана Н. Антонић: Један вид кондензовања временске клаузе у српском језику	577
Ивана Н. Антонић: Один тип конденсации временной придаточной в сербском языке	593
Ivana N. Antonić: One Type of Condensation of the Temporal Clause in the Serbian Language	595
Миливој Б. Алановић: Аналитички каузативи: структурна и значењска обележја предикатског израза	597
Миливој Б. Алановић: Аналитические каузативы: структурные и семантические характеристики предикативного выражения	624
Milivoj B. Alanović: Analytical Causatives: Structural and Semantic Characteristics of the Predicate Construction	624

Снежана У. Гудурић: Мали прилог контрастивној синтакси просте реченице индоевропских језика. Основне реченичне структуре у српском и француском језику	625
Снежана У. Гудурић: К вопросу о сравнительном синтаксисе простого предложения в индоевропейских языках. Основные синтаксические конструкции в сербском и французском языках	644
Snežana U. Gudurić: Petite contribution à la syntaxe contrastive de la phrase simple en langues indoeuropéennes. Les structures syntaxiques fondamentales en serbe et en français	645
Билјана Ж. Марич: Маркери унутрашњег говора у руском и српском језику	647
Билјана Ж. Марич: Маркеры внутренней речи в русском и сербском языках	658
Biljana Ž. Marić: Inner Speech Markers in Russian and Serbian	658
Драгана М. Керкез: О везнику <i>a</i> у савременом руском језику у поређењу са српским	659
Драгана М. Керкез: О союзе <i>a</i> в современном русском языке в сравнении с сербским	673
Dragana M. Kerkez: Russian Conjunction <i>a</i> in Comparison with Serbian	674
Стана С. Ристић: Концепт домовина/отаџбина у контексту асоцијативне граматике	675
Стана С. Ристић: Концепт родина/отечество в контексте ассоциативной грамматики	694
Stana S. Ristić: The Concept of HOMELAND/FATHERLAND in the Context of Associative Grammar	695
Неђо Г. Јошић: Поглед на српску ауторску лексикографију	697
Неђо Г. Јошић: Взгляд на сербскую авторскую лексикографию	709
Neđo G. Jošić: A View of Serbian Authored Lexicography	710
Марија Ј. Стефановић: Ка опису концепта <i>вредносӣ</i> у српском језику	711
Марија Ј. Стефановић: К описанию концепта <i>ценность</i> в сербском языке	729
Marija J. Stefanović: Towards the Description of the Concept of <i>Value</i> in the Serbian Language	730
Владан З. Јовановић: Именица <i>в(и)јенац</i> у изразима с хришћанском компонентом значења у српском језику (из угла српског лексикографског описа)	731
Владан З. Јовановић: Существительное <i>в(и)јенец</i> в выражениях с христианским компонентом значения в сербском языке (с точки зрения сербского лексикографического описания)	745
Vladan Z. Jovanović: Noun <i>в(и)јенац</i> in Phrases with Christian Meaning Component in the Serbian Language (from the Viewpoint of Lexicographic Description)	746

Марина М. Николић: Лексика са семантичком компонентом простора и времена у српском јавном дискурсу током пандемије ковида	747
Марина М. Николич: Лексика со значением времени и пространства в сербском публичном дискурсе во время пандемии ковида	768
Marina M. Nikolić: Spatial and Temporal Vocabulary in Serbian Public Discourse During the COVID Pandemic	769

Хроника

Излагања на представљању књиге: Предраг Пипер, Иван Клајн, Рајна Драгићевић, <i>Нормативна граматика</i> , четврто издање, Нови Сад: Матица српска, 2022, Матица српска, 25. V 2022.	
Градуелност нормативних решења (Јасмина Грковић-Мејџор)	771
Другачија граматичка решења у <i>Нормативној граматици</i> (Весна Ломпар)	776
Четврто издање <i>Нормативне граматице</i> (Рајна Драгићевић)	780

Прикази и критика

Olga Kielak. <i>Zwierzęta domowe w języku i kulturze. Studium etnolingwistyczne</i> . Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2020, 316 str. (Ана Самарцић)	785
Дорота Пазио-Влазловская. <i>Церковь в кругу ценностей: семья, традиция, патриотизм (по материалам интернет-портала «Российской газеты»)</i> . Warszawa: Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk, 2021, 246 стр. (Ивана Лазић Коњик)	795
<i>Словарь русского языка коронавирусной эпохи</i> . М. Н. Приемышева (отв. ред.), Ю.С. Ридецкая / Санкт-Петербург: Институт лингвистических исследований РАН, 2021. – 550 с. <i>Русский язык коронавирусной эпохи</i> . Коллективная монография / Ин-т лингв. исслед. РАН; М. Н. Приемышева (отв. ред.), Ю. С. Ридецкая. — СПб.: Ин-т лингв. исслед. РАН, 2021. – 610 с. (Драгана Керкез)	802
Миљивој Алановић. <i>Зайиси из српске синтаксе: узајамне везе форме и значења</i> . Нови Сад: Универзитет у Новом Саду – Филозофски факултет, 2020, стр. 350. (Наташа Киш)	813

- Милош Ковачевић. *Српски стилстичари*. Београд: Српска књижевна задруга, Едиција „Књижевна мисао“, 2021, 332 стр. (Милка Николић) 820
- Светлана Слијепчевић Бјеливук. *Рекламно-пропагандни жанр у српском политичком дискурсу*. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2021, 248 стр. (Марина М. Николић) 834

Регистри

- Регистар кључних речи LXXVIII књиге
Јужнословенског филолога, св. 2 839
- Регистар имена LXXVIII књиге
Јужнословенског филолога, св. 2 843

Ову књигу „Јужнословенског филолога“ посвећују почившем академику Предрагу Пићеру његови пријатељи, колеге и ученици са захвалношћу и поштовањем.

Gregory T. King

ISSN 0350-185X, – Књ. 78, св. 2 (2022), стр. 131–146

УДК 811.163.41'367.622'37

81:929 Пипер П.

COBISS.SR-ID 85135625

DOI: <https://doi.org/10.2298/JFI2202131D>

Примљено: 5. маја 2022.

Прихваћено: 9. септембра 2022.

Оригинални научни рад

Рајна М. Драгићевић*

Милош В. Утвић**

Универзитет у Београду

Филолошки факултет

Катедра за српски језик са јужнословенским језицима

Катедра за библиотекарство и информатику

ЛЕКСИКОЛОШКИ ДОПРИНОС ГРАМАТИЦИ ГРАНИЦЕ ПРЕДРАГА ПИПЕРА***

Разматрајући језичка средства за изражавање границе у српском језику, проф. П. Пипер је навео неколико типичних именица које представљају лексичка средства у том категоријално-семантичком комплексу. У овом раду истражују се и остале именице које имају ту улогу у српском језику. Полази се од претпоставке да улогу граничника у српском језику вероватно врше оне именице које се чешће од свих осталих употребљавају са предлозима, тј. којима је реч иза које се користе најчешће предлог. На основу електронског корпуса СрпКор2013 направљен је списак свих таквих именица, а затим су направљене и листе именица које се најчешће користе директно иза предлога који сугеришу неки тип граничности, а то су: *до, од, из, на, око, њед, у*. Извршена је, затим, селекција грађе на основу семантичких и прагматичких критеријума и тако је добијена листа именица-граничника које су описане у овом раду.

Кључне речи: граматика границе, граничник, именица, предлог, српски језик, Предраг Пипер, лексикологија.

1. ГРАМАТИКА ГРАНИЦЕ ПРЕДРАГА ПИПЕРА. На страницама *Јужнословенског филолога*, године 2008, проф. Предраг Пипер је изложио ос-

* rajna.dragicevic@fil.bg.ac.rs; ** misko@fil.bg.ac.rs

*** Грађу за овај рад сачинио је Милош Утвић, а анализу је спровела Рајна Драгићевић. Рад је настао у оквиру пројекта *Српски језик и његови ресурси: опис, теорија и примена*, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

нове „граматике границе“. Рад је посвећен Милки Ивић и почиње професоровом констатацијом да су га радови Милке Ивић о систему месних падежа „чврсто и трајно определили да у простору језика испитује семантику и синтаксу конструкција са просторним значењем и граматичку архитектуру израза којима се различита не-просторна значења исказују према просторним критеријумима“ (Пипер 2008: 307). Граматика границе је сегмент локалистичке теорије проф. Пипера, којој је посветио цео свој научни живот. Пошто је у *Јужнословенском филологу* утемељена граматика границе, коју проф. Пипер, нажалост, није стигао да разради, овај рад представља мали допринос заокруживању увида у један сегмент категорије и концепта границе.

„Граница је простор којим се завршава једна појава и од којег почиње друга, у којем се додирују два идентитета, две посебности. Због таквог појмовног садржаја *граница* је кључна реч у сваком језику и свакој култури [...] Граница, била она просторна, друштвена, културна или нека друга, показује докле нешто јесте, а одакле нешто није више исто“ (Пипер 2008: 308).

П. Пипер је у свом раду показао нека семантичка и граматичка средства којима се у српском језику исказује граница. Како је приметио, проучавање границе обухватало би више проблемских комплекса, нпр. „граница као (почетна) тачка (= аблативност), граница као (завршна) тачка (= адлативност), граница као линија или простор који се пресеца (= транслативност), граница као обострана омеђеност (= интермедијалност), граница као тачка обликовања унутрашњег времена (= перфективност), граница као тачка одмеравања (= тзв. време говора), граница као тачка максималне испољености својства (= суперлативност), спољашња граница у различитим отклонима од потребног или очекиваног (= ексцесивност), граница као потпуна омеђеност скупа истоврсних појава (= универзална квантификација) итд.“ (Пипер 2008: 320).

Све наведене и друге типове границе проф. Пипер је егземплификовао примерима у које, између осталог, спадају префикси (рецимо, *до-у допирчајџи, за- у зајеввајџи*), именице (*граница, тачка, линија, међа, ивица, сџрана, оквир*), фазни глаголи (*јочетџи, завршиџи*), предлошко-падежне конструкције (*од зида, до куће*), затим граматичке категорије које се испољавају у облицима неких лексема, попут суперлативности (*највиши*), компарације (нпр. у конструкцијама: *нико није јак као он*) и негације (*незаконџи* [= с оне стране закона]), а напослетку и изрази (*до крајњих граница*) и друге врсте речи, облици речи, конструкције, реченице које су граматикализоване у мањем степену, али садрже семантику границе.

2. ЛЕКСЕМЕ КОЈЕ УКАЗУЈУ НА ГРАНИЦУ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ. У свом приступу граматици границе проф. Пипер велику пажњу придаје лексемама које у свом семантичком садржају поседују компоненте које се односе на границу. Као прототипе издвојио је именице *тџачка*, *линија*, *међа*, *крај*, *ивица*, *руб*, *врх*, *дно*, *сџрана*, *оквир*, *мера* итд., а, пре свих, лексему *граница*, за коју каже: „чињеница да је *граница* лексема са примарно просторним значењем релевантна је за 'границу' као семантички критеријум у граматици“ (Пипер 2008: 308). П. Пипер предлаже да се за ове лексеме испита асоцијативни капацитет, фреквенција, богатство лексичко-семантичких парадигматских односа, развијеност творбених и фразеолошких гнезда, паремиолошки потенцијал и сви други критеријуми који се узимају у обзир приликом концептуалне анализе како би се испитао концепт *границе*, тј. семантички потенцијал ових лексема да означавају границу.

3. ИНВЕНТАР ЛЕКСЕМА ЗА ОЗНАЧАВАЊЕ ГРАНИЦЕ. Циљ овог рада јесте испитати (у одређеној мери, колико обим овог текста допушта) лексеме којима се у српском језику означава граница. Поћи ћемо од значења лексеме *граница* да бисмо осветлили овај појам, а у даљем истраживању послужићемо се корпусном методом, која омогућава добар увид у фонд лексема којима српски језик располаже за означавање границе.

3.1.1. ГРАНИЦА У РСАНУ. Лексема *граница*, према Речнику САНУ, у свом основном значењу представља **1.а.** *линију (каџкад њојас земљишџа)* која раздваја различџџа њодручја (*нџр. државе, њокрајине, насеља, имања, обласџџи неједнаких географских особина и сл.*). Метонимијском трансформацијом *граница* може означавати и **б.** *џогранични крај; гранично њодручје*, а затим и **в.** *џодручје, џџериџорију уџишџе*. Граница може бити и **2.** *камен међаш или какав други знак којим се обележава докле се џросџџџре неко њодручје*. Нарочиту пажњу изазивају значења која су у Речнику САНУ обележена као фигуративна. Граница означава **3.а.** *крај, завршеџџак; меру до које се нешџџо џроџџеже, џреко које се не може; огрџџџчење*. – Тврди да се штампи морају поставити неке границе. Граница може бити и почетна тачка: **3.б.** *неџосредни џочеџџџак, неџосредна блискосџџџ, насџџајање нечега*. – Александра је била на самој граници плача. На крају, граница може бити и **3.в.** *џоно чџме се одређује обим, џџсе нечега, чџме је нешџџо обухвађено, оквир, одређена, уџбџџајена норма*. – Русија је остајала у границама својих уговорених права.

Из обраде ове лексеме сазнајемо да *граница* представља тачку, линију, површину којом се нешто завршава и од које нешто друго почиње и да значења ове именице не морају увек бити усредсређена на саму линију или тачку раздвајања, већ могу имати фокус на завршетку нечега или на почетку нечег другог, што ову именицу чини готово енантисемичном (исп. значења 3.а. и 3.б.). У зависности од употребе, ова лексема

се може односити на различите зоне неке појаве – на ону која се приближава своме крају, тј. граници после које појава више не постоји или на ону која почиње када се пређе граница и када започиње зона нечег новог.¹ Према томе, семантика ове лексеме, иако то од ње не очекујемо, показује да границу не посматрамо само као прецизну, уску линију или строго омеђену тачку, већ као фази зону, појас, омотач или др. која је нејасно оивичена. Даље, метонимијском трансформацијом, *граница* може означаваати и целу зону коју оивичава, све што је унутар границе – и њен почетак и крај, као и све што је између тих тачака.

3.1.2. Придеви уз именицу *ГРАНИЦА* У ЕЛЕКТРОНСКОМ КОРПУСУ. У електронском корпусу српског језика СрпКор2013 (у даљем тексту: СрпКор) потврђено је да се именица *граница* употребљава уз 781 различит придев, а ти придеви и њихова учесталост указују на доминантна значења именице *граница* у српском језику. Придев који се најчешће употребљава уз именицу *граница* јесте *државни*. У СрпКор-у је регистровано 1.187 потврда за синтагму *државна граница*. Фреквенција ове синтагме и чињеница да се у корпусу јавља дупло чешће од другопласиране синтагме *административна граница* (551)² сведоче о томе да прототип границе говорника српског језика, по свему судећи, јесте државна граница, што у потпуности одговара и дефиницији примарног значења у Речнику САНУ. То, даље, значи да прототипичну границу представља просторна граница, и то, пре свега, међудржавна, што СрпКор убедљиво документује: *македонска* ~ (233), *бугарска* ~ (134), *југословенска* ~ (132), *српска* ~ (100), *руска* ~ (98), *међудржавна* ~ (66), *рејубличка* ~ (59) итд.

Постоје и други типови просторних граница, нпр. *сиољна* ~ (209), затим: *унутрашња* (146), *северна* (140), *јужна* (77), *источна* (87), *зајадна* (77), *коинена* (44), *јоморска* (31), *географска* (18), *територијална* (11), *капиталска* (9), *физичка* (6), *водена* (5), *ваздушна* (4), *језерска* (3), *оближња* (3), *речна* (3), *јаволинијска* (3) итд.

Просторна граница је видљива и мерљива и зато се може одредити придевима који означавају меру и структуру: *јасна* (67), *ојворена* (37), *ујврђена* (29), *јорозна* (26), *јанка* (25), *ниска* (21), *ојшра* (21), *уска* (21), *изражена* (18), *дуга* (17), *зајворена* (16), *јрецизна* (12), *широка* (12), *дефинисана* (12), *сјрога* (11), *нејасна* (10), *јанана* (9), *чврста* (9), *велика* (8), *мека* (8), *вештачка* (7), *скучена* (6), *сигурна* (6), *ајсолујна* (4), *висока* (4), *дугачка* (4), *нејробојна* (4), *јврда* (4), *јамна* (3), *јесна* (3), *двосјрука* (2), *омеђена* (2), *ојшана* (2) итд. Свим овим придевима, као и многим другим који овде нису споменути, наглашава се, у ствари, степен

¹ Више о концептуализацији почетка и краја исп. Арутионова (2002).

² Број у загради показује колико је пута синтагма са датим придевом потврђена у електронском корпусу СрпКор.

раздвојености појава међу којима је граница. Тиме се потврђује да главно својство границе јесте њена пропустљивост.

Ако границе нема или ако изгледа као да је нема, ако је она врло пропустљива, онда се квалификује као *невидљива* (10), *замишљена* (6), *избрисана* (5), *имагинарна* (4), *недефинисана* (3), *нейосијојећа* (3), *неухваћљива* (3), *дифузна* (2), *ненамећљива* (2), *необележена* (2), *збрисана* (1), *колебљива* (1), *крхка* (1), *ћрозирна* (1) итд.

Просторне границе могу бити вечне, а могу имати и рок трајања или неко друго временско одређење: *садашња* (42), *стјара* (35), *историјска* (19), *данашња* (11), *некадашња* (10), *ћривремена* (10), *вековна* (6), *ћређашња* (5), *досадашња* (3), *хролошка* (2), *вечна* (1).

Граница не мора бити само просторна. Постоје и друге границе у различитим апстрактним доменима, нпр. *стјаросна* (439), *ћсихолошка* (62), *ећничка* (60), *војна* (31), *временска* (26), *рајћна* (23), *кулћурна* (9), *верска* (8), *морална* (8), *ећнографска* (6), *жанровска* (6), *идеолошка* (6), *цивилизацијска* (6), *мећуенћићећска* (4), *колонијална* (3), *космичка* (3), *људска* (3), *музичка* (3), *расна* (3), *религијска* (3), *генерацијска* (2), *канонска* (2), *књижевна* (2), *ћрговинска* (2), *ценовна* (2), *дијломатска* (1), *друшћивена* (1) и др. Сви ови домени који осветљавају типове граница показују да их најчешће успоставља човек и да извориште имају у идеологији, интелекту, култури, обичајима, предрасудама, развоју цивилизације. Неке границе омогућавају човеку да класификује појаве, да их ментално разврста, што је предуслов да их разуме. Такве границе су добродошле, али много је више оних које нису добродошле јер раздвајају.

Због тога се према граници може имати став. Углавном је негативан, али може бити и позитиван. Граница може бити жељена: *магична* (36), *разумна* (20), *ћрихваћљива* (15), *гаранћована* (13), *нормална* (9), *ћувана* (6), *фина* (4), *жељена* (2), *ћодношљива* (2), *ћожелна* (2), *идеална* (1), *сањана* (1), иако је чешће однос према њој негативан: *ћрекорачена* (14), *неслућена* (14), *немирна* (7), *осећљива* (7), *намећнућа* (6), *аларманћна* (4), *ћтрауматћична* (3), *зайаљива* (2), *безумна* (1), *ексћлозивна* (1), *ексћремна* (1), *емоћивна* (1), *зачарана* (1), *омражена* (1).

3.1.3. Предлози уз именицу *ГРАНИЦА* у СрпКор-у. Употреба именице *граница* указује на распоред прагматичко-семантичких аспеката ове лексеме у српском језику.

На граници. Према подацима из СрпКор-а, предлог који се најчешће користи непосредно испред именице *граница* јесте предлог *на*, што значи да пажњу говорника српског језика посебно окупира просторно одређење објекта локализације у непосредном контакту са границом

као локализатором.³ Као што придеви који се користе уз именицу *граница* указују на прототип границе за говорнике српског језика, тако и оријентир *на* показује да о типичној граници размишљамо као о локализатору који привлачи пажњу као зона која нема препознатљив идентитет већ је то нејасно место „у којем се додирују два идентитета, две посебности“ (Пипер 2008: 308). Чак 2.621 потврда у СрпКор-у указује на убедљиву доминацију предлошко-падежних конструкција *на + граница*: *на граници* (2.026), *на границама* (355), *на границу* (142), *на границе* (98) у односу на све остале с овом именицом. Према томе, типичан положај објекта у односу на границу јесте статичан положај на самој граници.

Унутар и изван границе. Са значајно мањом фреквенцијом јављају се остали предлози с именицом *граница*: *у границама* (1.069); *и преко границе* (603); *без граница* (574); *ван граница* (552); *до границе* (423); *од границе* (301); *испод границе* (250); *изван границе* (243) итд. Ова статистика указује на чињеницу да иако је, у типичном случају, објекат локализације најчешће на самој граници, за разумевање концепта границе на другом месту по важности јесте да ли је објекат локализације (под условом да није директно на граници) интралокализован или екстралокализован, тј. да ли се налази унутар граница или изван њих. На два начина се може тумачити одговор на ово питање. Пошто је предлошко-падежна конструкција *у границама* друга по учесталости конструкција с именицом *граница*, закључили бисмо да је интралокализованост фундаменталнија од екстралокализованости, али ако се у обзир узме чињеница да је домен екстралокализованости разуђенији и да се изражава већим бројем предлога [*и преко* (603), *без* (574), *ван* (552), *изван* (242), *изнад* (45), *иза* (20), *између* (9), *над* (8), *мимо* (3)], постаје јасно да је екстралокализованост поједнако фундаментална као и интралокализованост.

На граници и близу границе. Понекад није јасно да ли се предлошко-падежном конструкцијом означава интралокализованост или екстралокализованост [нпр. *испод* (250), *и поред* (11), *наомак* (7), *ис-и пред* (3), *и пред* (3), *околу* (2), *и од* (2), *и пре* (1), *и при* (1)], али је јасно да је објекат локализације смештен недалеко од границе, што је за разумевање концептуалног садржаја границе веома важно. Приближавање објекта локализације граници, удаљавање од ње, кретање у њеној близини представља изазов јер се до границе распростире своје, а са друге стране почиње туђе.

³ Термини *локализатор*, *објект локализације*, *оријентир*, *металокализација*, *интралокализованост*, *екстралокализованост* итд. користе се овде онако како их је користио П. ПИПЕР (1997; 2008), Пипер у Ивић (2005).

До крајњих граница. Близина границе изазива тензију јер је иза границе нешто друго, нешто што није познато и отуда потреба да се близина границе градира. Највиши степен приближавања граници изражава се у српском језику изразом *до крајњих граница*, којим се означава улагање огромног напора да се остане у зони познатог и да се не пређе граница.

Конструкцијом *до крајњих граница* најчешће се одређују лексеме *доћи* (6), *ићи* (6), *исцрпљен* (4), *доведен* (3), *доводићи* (3), *развићи* (3). Према терминологији проф. Пипера, у питању је језичка металокализација, јер се израз употребљава за апстрактне границе и, као што се види, често неко или нешто доводи неког другог до неиздрживог стања које се именује крајњим границама, после којег ће онај ко је доведен до границе изгубити контролу, прибраност, разум и др. Иза крајњих граница које су исказане овим изразом никада није нешто добро. То нешто друго је увек непознато, лоше и опасно.

3.2. ЛЕКСЕМЕ-ГРАНИЧНИЦИ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ. Одређујући задатке истраживача граматице границе, проф. Пипер је нагласио да се граница мора испитати и истраживањем значења лексема којима се она означава.

Устаљени изрази у форми предлошко-падежних конструкција указују на неке лексеме-граничнике у српском језику. Тако се, на пример, екстремни степен неког стања одређује конструкцијама *до шемеља*, *до ушију*, *до краја*, *до лудила*, *до суза*, *до вечности*, *до неба*, *до бескраја*, *до (голе) душе/коже*, *до дана данашњег*, *до наших дана*, *до судњег дана*, *до даске*, *до дна*, *до (миле) воље*, *до последњег даха*, *до њрвих њејлова*, *до шемена*. И предлог *од* понекад се користи с именицама да означи почетак неке радње или стања: *од малих ногу*, *од ране зоре*, *од Адама и Еве*, *од Кулина Бана*, *од шемеља*. Када се одређује трајање радње или стања од почетка до краја или за обележавање безграничних радњи које се стално понављају, користе се конструкције с предлозима *од* и *до*, нпр.: *од ране зоре до мрклог мрака*, *од јујира до сујира*, *од аз до ижице*, *од А до Ш*, *од бешике до мојике*, *од врајиа до гњайиа*, *од главе до њејше*, *од јујира до мрака*, *од њејше до шемена*, *од њовоја до њокрова*, *од њраве до главе*. Тотална промена, довођење стања до потпуне промене, одређује се конструкцијама са значењем начина: *из корена*, *из основа*, *из шемеља*, *из амина*, *из врајиних жила*, *из дна груди*, *из њејиних жила*, *из све душе*, *из све снаге*, *из свег грла*, *из чисиа мира*. И многи други устаљени изрази у форми предлошко-падежних конструкција откривају лексеме-граничнике у српском језику, нпр. *за век и амин*, *за вида*, *за границом*, *за длаку*, *за сва времена*, *за једну јоју*; *у сав глас*, *у длаку*, *у дубини душе/срца*, *у њра-*

говима, у *цик зоре*; на највишем нивоу, на *йрви йоглед*, на *йрвом кораку*, на *йреу лоййу* итд.⁴

Устаљени изрази у виду предлошко-падежних конструкција представљају директну инспирацију за методологију овог истраживања. У жељи да одредимо лексеме-граничнике у српском језику, одлучили смо да их идентификујемо на основу једног граматичко-прагматичког критеријума, а то је степен њихове склоности да се употребљавају са предлогом испред себе. Хипотеза се заснива на очекивању да оне именице које се најчешће употребљавају са предлогом испред себе вероватно именују граничнике у српском језику, јер се многим предлозима управо одређује граница, а један од задатака у испитивању семантичко-функционалног поља границе, онако како га је одредио П. Пипер, треба да буде списак лексема-граничника. Овај строго формално-језички и употребни критеријум у одређивању именица-граничника сигурно није сасвим поуздан, али ако се добијени резултати провуку и кроз семантичке и граматичке критеријуме, свакако би се могло одредити и описати лексичко поље границе.

3.3. ИМЕНИЦЕ КОЈЕ СЕ НАЈЧЕШЋЕ УПОТРЕБЉАВАЈУ СА ПРЕДЛОГОМ ИСПРЕД СЕБЕ. Према подацима из СрпКор-а, са предлозима се најчешће употребљавају именице које представљају устаљене везе речи. На првом месту је именица *међувреме*, која се у чак 99,41% свих својих употреба користи са предлогом испред себе. Овако висок проценат може се објаснити високом учесталашћу конструкције у *међувремену*. За њом следе именице које се такође употребљавају као део израза: *йоййуносй*, *склад*, *обзир*. Затим следе временски граничници *йодне* и *йоноћ*. Именица *йодне* се у 94,56% случајева користи са предлогом испред себе, а *йоноћ* у 90,63% својих употреба. Занимљиво је и неочекивано да међу именицама које се најчешће користе са предлогом испред себе нису месне конструкције, већ временске.

3.3.1. ТЕМАТСКА ПОДЕЛА ГРАНИЧНИКА. Пошто су типични граничници они који се односе на простор, а корпусна анализа показује да су то и они који се односе на време, навешћемо неке од њих. Лексеме-граничници могле би се у раду ширег обима детаљно класификовати по тематским групама, али овде ћемо навести само најважније, а то су, после базичних тематских група (простор и време), базичне именичке тематске групе према богатству полисемије и деривације, као што су делови тела и делови куће.⁵

⁴ Већина израза преузета је из *Фразеолошког речника српског језика* (Оташевић 2012).

⁵ У свим набрајањима која следе у раду неће се наводити сви примери јер је обим рада ограничен. Процент који се износи после сваке именице представља проценат

Просторни граничници. Већина именица из ове групе потенцијалних граничника спада у апстрактне именице. Просторне граничнике (понекад са метафоричким значењем) могу представљати, на пример, *оквир* (77%), *близина* (75%), *север* (75%), *крај* (73%), *дно* (69%), *завршењак* (66%), *ивица* (65%), *унушраињоси* (61%), *јод* (61%), *сијарџи* (59%), *домен* (57%), *дубина* (51%), *зајад* (51%). Све оне се употребљавају са предлозима у више од 50% својих појављивања и обично у тим конструкцијама имају аблативно или адлативно значење.

Временски граничници. Временске граничнике представљају, на пример, лексеме *међувреме* (99%), *јодне* (94%), *јоноћ* (90%), *исџек* (86%), *јонедељак* (81%), *ушорак* (73%), *чејврџак* (70%), *среда* (69%), *субоџа* (68%), *јетџак* (68%), *јролеће* (53%), *јесен* (50%).

Делови тела човека као граничници. Човек је одувек мерио и одмеравао свет око себе деловима свог тела. Када је нечега превише или ако је јаког интензитета, тога је *до враџа* (*гуше*), *до носа*, *до ушију*, *до чела*. Корпусни подаци указују да се од свих делова тела са предлозима најчешће користи именица *чело* (75%), а затим следе: *јамеџи* (62%), *леђа* (54%), *колелно* (54%), *ум* (50%), *груди* (45%), *раме* (42%), *усџа* (40%), *глава* (35%), *нос* (35%), *грло* (33%), *рука* (32%), *нога* (32%), *мозак* (30%), *очи* (27%), *срце* (27%), *враџи* (26%), *душа* (24%), *образ* (23%) итд. Овим лексемама означавају се граничници између човека и спољашњег света. Помоћу њих човек прима материјалне или апстрактне садржаје из стварности. Разлог за такву њихову улогу може бити у истурености или у горњем положају дела тела, нпр. *чело*, *леђа*, *груди*, *раме*, *нос*. Неки од ових делова тела имају отвор, нпр. *усџа*, *нос*, *ухо*, па садржаји споља могу кроз њих ући у човека. *Памеџи*, *ум*, *срце*, *душа* јесу посредници између човека и духовних надражаја из спољашњег света. Сви ови делови тела, попут стражара-граничара, пропуштају, задржавају или одређују меру утицаја света на човека.

Делови куће и покућства као граничници. И делови куће, баш као и делови тела, спадају у најважнију лексику српског језика према семантичком и деривационом богатству. Називи за делове куће представљају граничнике у српском језику, што показује и чињеница да се неки од њих често користе са предлозима који имају месно значење: *враџа* (63%), *јод* (61%), *креветџи* (50%), *јраг* (50%), *јодрум* (49%), *јосџеља* (49%), *ходник* (48%), *јрозор* (44%), *сиџејеница* (43%), *јтемељ* (42%), *кров* (42%), *зид* (37%), *каџија* (34%), *сиџолица* (26%). *Темељ*, *јодрум*, *јод* представљају доњу границу, а *кров* горњу границу. *Враџа*, *каџија*, *јрозор*, *јраг*, *зид*

појављивања предлога директно испред дате именице у односу на укупну учесталост именице према подацима из СрпКор-а.

јесу граничници између онога што је унутра и онога што је споља. *Кревети/иосћеља* такође представља ограничену просторну зону у односу на остатак просторије и као граничник функционише слично као именица *цеи* (55%), која означава јасно ограничен прекривени простор у који се нешто може сакрити, покрити.

3.3.2. ПОДЕЛА ГРАНИЧНИКА ПРЕМА ТИПУ ГРАНИЦЕ КОЈУ УСПОСТАВЉАЈУ. Граничници се могу класификовати и према типу границе која се њима успоставља. И та подела, баш као и тематска, могла би бити много детаљнија јер грађа то омогућава, али овде ће се, због ограничења простора, навести само основни типови. Значења која ћемо представити лексеме најчешће остварују са предлозима, а понекад и самостално, иако су у овом раду ексцерпирани у везама са предлозима.

Граничници којима се означава почетна тачка или површина: *север* (75%), *основ* (72%), *дно* (69%), *иод* (61%), *стирати* (59%), *иочетак* (50%), *ираг* (50%), *иодрум* (49%), *улаз* (49%), *действиство* (43%), *темељ* (42%), *улазак* (42%), *ило* (40%), *настанак* (38%), *рођење* (35%), *иријем* (34%), *најава* (34%).

Граничници којима се означава завршна тачка или површина: *истек* (86%), *крај* (73%), *завршетак* (66%), *финале* (55%), *завршница* (52%), *зајад* (51%), *ирстанак* (50%), *излазак* (45%), *југ* (43%), *иозадина* (42%), *кров* (42%), *врх* (41%), *укидање* (40%), *меја* (40%), *зајварање* (39%), *расјад* (39%), *заборав* (39%), *изручење* (38%), *долазак* (37%), *иријаси* (36%), *гроб* (35%), *циљ* (31%), *сахрана* (31%), *смрт* (30%), *врхунац* (29%), *ликвидација* (26%), *излаз* (26%), *закључак* (24%).

Граничници којима се означава компактна површина: *иојиунос* (97%), *даљина* (67%), *склој* (66%), *унуираињоси* (61%), *домен* (57%), *цеи* (55%), *целина* (48%), *ишрен* (48%), *ишеријорија* (47%), *обласи* (46%), *околина* (46%), *стиадион* (38%), *небо* (37%), *гомила* (36%), *иодручје* (35%), *иланеја* (26%).

Граничници којима се уоквирује површина или истиче део површине: *оквир* (77%), *ивица* (65%), *рам* (44%), *угао* (42%).

Граница као линија: *иок* (66%), *низ* (54%), *дубина* (51%), *ходник* (48%), *ред* (42%), *висина* (42%), *ауиоуи* (42%), *булевар* (41%), *обала* (39%), *улица* (39%), *иојас* (37%), *смер* (34%), *дужина* (31%), *иунел* (28%), *колона* (27%), *сијасак* (27%).

Гранична тачка или сегмент у оквиру целине/процеса: *међувреме* (99%), *иодне* (94%), *ионоћ* (90%), *ионедељак* (81%), *настанак* (46%), *средиште* (42%), *одлагање* (44%), *иодизање* (40%), *изградња* (40%), *одлазак* (40%), *иошлоси* (38%), *будућнос* (35%), *ирекид* (33%),

прелазак (32%), *раскид* (31%), *блокада* (26%), *пренос* (26%), *измена* (26%).

Као што показује представљена класификација настала на основу листе граничника добијене ексцерпцијом именица испред којих најчешће стоји предлог, граничник може бити почетна или завршна тачка у вертикалном или хоризонталном протезању конкретних или апстрактних појава, затим површина, страна или збир који се схвата као целина, онда линија која се протеже вертикално или хоризонтално и која дели појаве које су њен део од осталих, потом затворена линија која окружује целину и раздваја је од онога што целини не припада, а затим и тачка или сегмент који прекида, пресеца целину и чини њен део или тачку унутар веће целине.

3.4. ПОДЕЛА ГРАНИЧНИКА ПРЕМА ПРЕДЛОГУ С КОЈИМ СЕ НАЈЧЕШЋЕ УПОТРЕБЉАВАЈУ. Граничници се могу поделити и према предлозима иза којих се најчешће употребљавају. Према предлозима најчешће се одређује и значење предлошко-падежних конструкција, а ми ћемо се овде задржати пре свега на адлативности и аблативности.

Предлог до. Према подацима из СрпКор-а, предлог *до* се најчешће користи директно испред следећих пет именица: *до краја*, *до почетка*, *до знања*, *до дана*, *до средине*. Као и у неким другим случајевима који су описани у овом раду, долази до изражене металокализације, тј. осмишљавања временског и других односа по моделу просторног. У конструкцијама с предлогом *до* за означавање граничне тачке у времену потврђене су и ове именице: *сејтембар*, *јун*, *јунијак*, *јунијак*, *година*, *јанош*, *јесен*, *дајум*, *јујиро* итд. Компонента граничности у значењу именица *крај*, *почетак*, *средина*, *дан* веома је очигледна, што значи да се предлог *до*, као што је и очекивано, показује као изразито типичан показатељ граничности. Од именица са конкретним значењем које се често користе са предлогом *до* могу се издвојити: *кућа*, *место*, *враћ*, *земља*, *колело*, *школа*, *небо*, *обала*, *град*, *село* и др. С овим предлогом често се користе граничници који означавају успешан завршетак неког процеса: *победа*, *закључак*, *финале*, *врх*, *предност*, *тријумф*, *победна*, *стварање*, *одлука*, *успех*, али има и оних које означавају непожељан крај: *смрт*, *сукоб*, *ђаво*, *иад*, *дно*, *несрећа*, *раш*, *распад*, *експлозија*, *проблем*.

Предлог од. Пет именица које се најчешће користе иза предлога *од* у СрпКор-у јесу *страна*, *дан*, *почетак*, *вредност*, *година*. Конструкције *од стране* и *од вредности* појављују се као устаљене у српском језику, а *дан*, *почетак* и *година* јесу именице-граничници. И овога пута се показује снажно дејство металокализације на употребу у основи месног предлога. Међу именицама са временским значењем са предлогом *од*

користе се и граничници: *месец, време, ѿренуѿак, јануар, ѿнедељак, даѿум, моменати, јуѿро* и др. На простор се односе: *кућа, месѿо, обала*, а има много оних које означавају место, али нису граничници (на пример, конструкције *од државе/ града/земље* и др. не означавају границу, већ потицање). Занимљиво је да има значајно мање конструкција са предлогом *од* у месном значењу него конструкција са предлогом *до*. Чак и неке именице које не означавају време имају временско значење у конструкцији са *од*: *од сасѿанка, од ѿоѿлава, од оснивања* итд. односе се на одмеравање времена дешавања у односу на догађаје исказане именицом.

Предлог из. Предлогом *из* такође се означава одвајање, а од граничника који се најчешће употребљавају с овим предлогом издвајамо *обласѿи, иносѿрансѿиво, земља, време, село, кућа, затвор, ценѿар, ѿриѿвор, ѿеѿ, околина, вид, деѿињсѿиво, сан, усѿа, врх, сенка* итд. Пажњу привлачи именица *вид* као граничник јер указује на чињеницу да све што је у човековом видокругу разумемо као један оивичени простор, док оно што излази из видокруга представља простор који има другачији идентитет. Покушај идентификације именица које означавају граничнике открива и све човекове просторе. Видокруг је један од њих. Конструкција *из сна* указује на чињеницу да је сан такође један од човекових простора из којих се „излази“ у јаву, која представља други простор, а када је потребно, у сан се поново улази. Човек излази и из сенке или улази у њу, па и сенка представља један од правих или метафоричких простора. Затвор и притвор су такође простори у којима се човек може наћи, али излажење из затвора не подразумева само буквалан излазак из зграде, већ излазак на слободу.

Предлог на. Фреквентне предлошко-падежне конструкције са предлогом *на* указују на следеће граничнике: *основ, крај, чело, ѿочеѿак, ѿериѿорија, ѿодручје, дан, лице, север, земља, заѿад, обала, слобода, граница, ум, глава, исѿок, ивица, улаз, сѿарѿи, дно, враѿа, линија* итд. Занимљиво је како се међу фреквентним конструкцијама налазе, на једној страни, *из затвора*, а, на другој, *на слободу* и *на слободи*, чинећи концептуалну целину.

И другим предлозима се указује на границу између два стварна или замишљена простора, нпр. *око, ѿред, у* итд. Предлогом *око* црта се граница између онога што је унутра и онога што је споља, а унутра је обично нека грађевина или институција: *кућа, зграда, црква, манасѿиѿр, организација, храм, школа, хоѿел* или неки други прави или замишљени простор или појава јасних контура: *земља, град, месѿо, граница, језеро, ватиѿра, сѿадион, село, осѿрво*; део тела: *враѿи, очи, срце, нога, рука, усѿа*; небеско тело: *сунце, звезда*. Предлогом *ѿред* се указује да је објекат

локализације на самој граници у непосредној близини нове целине. Подаци из СрпКор-а показују да ту целину често чини група људи која понекад чини институцију: *новинари, њублика, комисија, јавност, њарламент, чииаоци, људи, грађани, влада, чланови, народ, бирачи, њолицја, гледаоци, њредсѡавници, сведоци, гостѡи, деца, навијачи, њосеѡиоци*.

4. ЗАКЉУЧАК. Немогуће је предвидети све типове језичке металокализације, па је зато тешко пописати све именице које у српском језику могу функционисати као граничници, али могуће је дати приближну слику тог лексичког фонда. На основу класификације граничника која се наводи у овом раду, може се запазити да постоје лексеме које се понављају у више група, из чега следи да су оне бољи представници граничника у српском језику од оних које се ређе јављају у тој улози. Осим тога, постоје лексеме које примарно означавају границу или појаве у вези с њом, па и оне несумњиво спадају у граничнике.

Анализа значења лексеме *граница* показује да се под њом не подразумева само гранична тачка или линија већ и просторна зона око вертикалног или хоризонталног почетка или завршетка неког простора или појаве, као и сам простор оивичен границом. Прототипичну границу представља просторна граница, а корпусна анализа је показала да је прототипичан пример границе *државна граница*. Главно својство границе је, како анализа показује, њена пропустљивост.

Металокализацијом се успостављају различити типови конкретних и апстрактних граница, али се показало да је највише оних које успоставља човек и које извориште имају у идеологији, интелекту, култури, обичајима, предрасудама, развоју цивилизације. Неке границе омогућавају човеку да појмовно класификује појаве, што је предуслов да их разуме. Такве границе су добродошле, али много је више оних које раздвајају. Због тога се према граници може имати став. Углавном је негативан, али може бити и позитиван.

Типичан положај објекта локализације у односу на границу јесте положај на самој граници. На другом месту по важности у концептуализацији границе јесте да ли је објекат локализације интралокализован или екстралокализован, тј. да ли се налази унутар граница или изван њих.

Предлог *до*, као што је и очекивано, показује се као типичан показатељ граничности. Занимљиво је да има значајно мање конструкција са предлогом *од* у месном значењу него конструкција са предлогом *до*.

Показало се да се истраживањем граничника неминовно залази и у сферу различитих човекових конкретних и апстрактних простора, па смо се сусрели са просторима као што су *сан* (разграничен од јаве), *видокруг* (разграничен од простора који није у видокругу) итд.

Запазили смо и оставили за неко друго истраживање да међу предлошко-падежним конструкцијама сачињеним од именица које се најчешће користе са предлогом испред себе има више временских него месних конструкција, што је сасвим неочекиван налаз.

Цитирана литература

- АРУТИЈОНОВА, Н. Д. (ред.). *Логическиј анализ језика. Семантика начала и конца*. Москва: РАН, Институт језикознания, 2002.
 [ARUTIUNOVA, N. D. (red.). *Logičeskij analiz jazyka. Semantika načala i konca*. Moskva: RAN, Institut jûzykoznaniiâ, 2002]
- ИВИЋ, Милка (ред.). *Синтакса савременог српског језика. Просија реченица*. Београд: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига, Матица српска, 2005.
 [IVIĆ, Milka (red.). *Sintaksa savremenog srpskog jezika. Prosta rečenica*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU, Beogradska knjiga, Matica srpska, 2005]
- ПИПЕР, Предраг. „Граматика границе“. *Јужнословенски филолог* LXIV (2008): стр. 307–322.
 [PIPER, Predrag. „Gramatika granice“. *Južnoslovenski filolog* LXIV (2008): str. 307–322]
- *
- PIPER, Predrag. *Jezik i prostor*. Beograd: XX vek, 1997.

Извори

- ВИТАС, Душко, Милош Утвић. Корпус савременог српског језика (верзија СрпКор2013): <<http://www.korpus.matf.bg.ac.rs>>. 21. 4. 2022.
 [VITAS, Duško, Miloš Utvić. Korpus savremenog srpskog jezika (verzija SrpKor2013): <<http://www.korpus.matf.bg.ac.rs>>. 21. 4. 2022]
- РСАНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика I–XXI*, Београд: Српска академија наука и уметности, 1959– .
 [RSANU: *Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika I–XXI*, Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti, 1959– .]
- ОТАШЕВИЋ, Ђорђе. *Фразеолошки речник српског језика*. Нови Сад: Прометеј, 2012.
 [OTAŠEVIĆ, Đorđe. *Frazeološki rečnik srpskog jezika*. Novi Sad: Prometej, 2012]

Райна Драгичевич, Милош Утвич
Белградский университет
Филологический факультет
Кафедра сербского языка с южнославянскими языками
Кафедра библиотечного дела и информатики

ЛЕКСИКОЛОГИЧЕСКИЙ ВКЛАД В ГРАММАТИКУ
ГРАНИЦЫ ПРЕДРАГА ПИПЕРА

Резюме

Рассматривая языковые средства для выражения границы в сербском языке, акад. П. Пипер перечислил несколько типичных существительных, представляющих лексические средства в этом категориально-семантическом комплексе. В этой статье исследуются другие существительные, играющие эту роль в сербском языке. Исходным является предположение, что роль границы, вероятно, выполняют те существительные в сербском языке, которые чаще всех других употребляются с предлогами, т.е. это слово, за которым чаще всего используется предлог. На основе электронного корпуса СрпКор был составлен список всех таких существительных, а затем составлены списки существительных, которые чаще всего употребляются непосредственно после предлогов, предполагающих тот или иной вид пограничности, а это: *до, од, из, на, око, њред, у*. Затем материал был отобран на основе семантических и прагматических критериев, и таким образом был получен список существительных-ограничителей, описанных в данной работе.

Ключевые слова: грамматика границы, граница, существительное, предлог, сербский язык, Предраг Пипер, лексикология.

Rajna M. Dragičević, Miloš Utvić
University of Belgrade
Faculty of Philology
Department of Serbian Language with South Slavic Languages
Department of Library and Information Science

LEXICOLOGICAL CONTRIBUTION TO THE GRAMMAR
OF THE BORDER OF PREDRAG PIPER

S u m m a r y

Considering the linguistic means for expressing the concept of a border in the Serbian language, Professor Predrag Piper listed several typical nouns that represent lexical means in that categorial-semantic complex. This paper investigates other nouns that serve this function in the Serbian language. The starting point is the assumption that the role of a boundary is probably performed by those nouns in the Serbian language that are more often than others used with prepositions, that is to say, preceded by a preposition in most cases. A list of all such nouns was made using the electronic corpus SrpKor, followed by excerpting only the nouns suggesting some type of a borderline which are most often used directly after the following prepositions: *do, od, iz, na, oko, pred, u*. Subsequently, a further selection was made based on semantic and pragmatic criteria, and thus the final list of delimiting nouns described in this paper was obtained.

Keywords: grammar of the border, boundary, noun, preposition, Serbian language, Predrag Piper, lexicology.